

Johanne A. van Archem

Schaduwland

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

1

De dag dat Martijn van Heeswijk, een achtenswaardige, gefortuneerde koopman uit Amsterdam, onverwacht overleed, veranderde het leven van zijn vrouw en zijn enige dochter Elise voorgoed. Niet dat mevrouw Carolina van Heeswijk een treurende weduwe werd, die het leven niet meer zag zitten. Haar leven veranderde om een andere reden, de meest voorkomende in zo'n geval: een financiële reden.

Niets wees erop dat er op die merkwaardige 23^e november 1862 een complete verandering zou plaatsvinden voor de twee vrouwen uit het leven van Martijn van Heeswijk.

Hij had die ochtend gewoon ontbeten, had zijn hoed opgezet en zijn door de kleermaker gemaakte overjas aangetrokken, want het weer was kil en guur. Zoals altijd was hij naar zijn ruime kantoor gewandeld aan de kade van het gedeeltelijk gedempte Damrak, langs de Beurs van Zocher die zo'n twintig jaar geleden was gebouwd.

Elke morgen stond Martijn van Heeswijk daar even stil, ondanks de ijzige wind die er altijd woei, en dacht aan de jaren toen hier nog

een grote aanlegsteiger was voor schepen uit alle delen van de wereld.

Zijn vrouw had hem nagekeken, zoals ze altijd deed. Niet onvriendelijk en evenmin opgelucht omdat hij voor de avond niet terug zou keren. Ze deed dat uit een oude gewoonte die ze zich lang geleden had aangewend en waar ze nooit over nagedacht had.

Het werd elke avond ruim na zeven uur voor de bekende voetstap weer in de marmeren hal weerklonk.

Elise, de dochter, een jonge vrouw van tweeëntwintig jaar, zat nog aan de ontbijttafel en maakte plannen voor die dag. Ze zou over een paar dagen vertrekken naar de andere kant van het land, met de trein vanaf station Amsterdam Willemspoort tot aan Arnhem. Het zou twee dagen reizen betekenen in een rustig tempo. De maanden december tot eind februari werden altijd doorgebracht in het verre Twente. Haar moeder en zij reisden dan vooruit, en midden december kwam ook vader Van Heeswijk naar het oosten van het land, om direct na januari weer terug te keren naar Amsterdam. Zijn vrouw en dochter volgden weken later. Dat was al jarenlang een goede gewoonte, zo ver-

kondigde mevrouw Van Heeswijk tegen haar Amsterdamse vriendinnen.

Die kenden trouwens dezelfde routine, al snapten zij niet wat de familie Van Heeswijk in het verre Overijssel te zoeken had. Ook zij vertrokken uit de stad naar hun huizen in de provincie, meestal in Utrecht gelegen. De familie had in Twente weliswaar een prachtig buitenhuis tegen de bosrand met uitzicht op het panorama van een klein dorp, maar je moest toch niet denken aan die verschrikkelijke boeren en achterlijke lieden die daar woonden! Het scheen dat er steeds meer onontwikkeld volk naar die streek trok vanwege die nieuwe textiel fabrieken. Dat trok slecht volk aan. Daar moest je als lid van een van de gegoede Amsterdamse families niet naartoe willen, was de mening van de deftigheid van de hoofdstad.

Martijn van Heeswijk liet hen praten. Hij vertrok graag naar dat rustieke deel van het land, zei zijn vrouw Carolina overtuigend.

Maar in haar hart hield zij helemaal niet van dat achterlijke Twente. Ze verbleef veel liever in de grote stad, waar ze alle luxe had die ze wenste. Het pand in Amsterdam was een deftige woning aan de gracht. Al was het niet echt comfortabel,

net zomin als al die andere deftige grote woningen. Bovendien begonnen de grachten soms een kwalijke lucht te verspreiden, die elk jaar erger werd.

Haar echtgenoot had echter een goede reden om te hechten aan dat landhuis aan de andere kant van het land. Zijn familie kwam van oorsprong uit Twente, en Van Heeswijk had veel belangen in die nieuwe textielfabrieken. En zoals hij soms zei: een Twentenaar blijft een Twentenaar, ook al woont hij al jaren in Amsterdam.

Elise had zich weleens afgevraagd wat haar ouders samenbond. Een alles verterende liefde kon het niet zijn, meende ze. Daarvoor was de verstandhouding te koel en te afstandelijk. Vader bemoeide zich weinig met de zaken van zijn vrouw, en zij vroeg nooit naar de wederwaardigheden van zijn handelskantoor. Dat zou hij ook niet accepteren. Het zakenleven was niets voor vrouwen, daar hadden ze geen verstand van, meende hij.

Jaren geleden was Carolina getrouwd met de rijke Martijn van Heeswijk, een zakenman die een aantal jaren ouder was dan zij. Tegen haar wil, zoals ze weleens had gezegd in een vertrouwelijke bui.

Ze had echter weinig anders gekund. Haar vader had een grote schuld aan Van Heeswijk en die kon hij door middel van dit huwelijk aflossen.

Het huwelijk was desondanks niet echt slecht te noemen. Het echtpaar had vanaf het begin besloten een status quo in te stellen, en die werkte voldoende voor hen. Ze konden het met elkaar uithouden omdat ze niet om elkaar gaven, was de mening van de broer van Martijn. Die had deze verbintenis nooit zien zitten en liet dat ook merken aan de jeugdige echtgenote.

Dochter Elise had soms wat romantische gedachten over een huwelijk uit liefde. Dan glimlachte haar moeder bitter. In hun kringen kwam liefde in een huwelijk niet op de eerste plaats, zelfs niet op de tweede. De eigen kringen, gegoe-de familie, geld en aanzien, dát waren zaken die belangrijk waren, om niet te zeggen doorslaggevend als het op een huwelijk aankwam.

Elise mocht voorlopig blijven dromen, had Carolina begrepen van haar echtgenoot. Elise trouwde zeker niet voor haar volwassenheid, had hij al meer dan eens gezegd als zijn vrouw hem herinnerde aan het feit dat zij nog jonger was dan Elise nu toen ze trouwde.

Elise van Heeswijk was een gewilde kandidate, al was ze daar zelf niet van op de hoogte. Ze bracht een flinke bruidsschat mee en een uitstekende naam. Voor de aanstaande bruidegom zat er waarschijnlijk ook een flinke promotie aan vast. Met een beetje goede wil kon hij over een aantal jaren zelfs de zaken van zijn schoonvader overnemen, en dat was een aantrekkelijke gedachte voor veel jongemannen uit de bekende families.

Elise wist niet dat vader Van Heeswijk al meerdere kandidaten had ontvangen die solliciteerden naar de functie van schoonzoon. Maar hij had hen allemaal afgewezen.

Hij was dol op zijn dochter en wilde haar graag goed verzorgd weten. Lang niet iedere man was goed genoeg. Mocht er eentje langskomen die hij redelijk achtte, dan was Elises keuze alsnog doorslaggevend, had hij al verklaard tegenover een vriend.

Die haalde zijn schouders op over die sentimentele houding. Vrouwen konden toch niet beslissen over zulke zaken? Een man moest hen leiden, hun voorgaan op de juiste weg. Dat Martijn strak keek naar een eventuele opvolger, vond hij wel zeer verstandig. Martijn had een

leven lang gewerkt om zijn handelskantoor te doen groeien, en zijn vriend had te vaak gezien hoe zoons en schoonzons bedrijven, opgebouwd door vaders en schoonvaders, binnen enkele jaren ruïneerden. Men kon niet streng genoeg zijn op dat gebied. Van Heeswijk had grote belangen in de Oost en in de West. Bij een geschikt lijkende kandidaat moest wel een grondig onderzoek plaatsvinden naar zijn achtergrond.

Martijn keek zijn vriend aan. ‘Natuurlijk, maar ik wil dat Elise een goed leven krijgt. Dat vind ik net zo belangrijk.’

Zijn vriend begreep dat niet. Wat kon er nu belangrijker zijn dan de grote rijkdom van Martijn van Heeswijk? Zijn dochter? Ach, die vrouwen waren tevreden met een mooi huis en een kast vol dure jurken, en verder moesten ze niet zeuren en zich vooral niet bemoeien met zaken waar ze geen verstand van hadden.

Ergens kon Van Heeswijk zich wel vinden in die redenatie. Zijn dochter was echter een uitzondering op die regel.

De laatste jaren had hij al vaker overwogen om zijn zaken goed te regelen, een sluitend testament te maken, maar door de drukte was het

er allemaal bij ingeschoten. Hij was ook nog jong genoeg, dacht hij.

Jaren geleden had hij een testament opgesteld toen hij nog druk bezig was met de opbouw van zijn kantoor en hij bovendien nogal teleurgesteld was in zijn huwelijk. Daar was hij overheen gegroeid, zo waren immers alle vrouwen, wist hij inmiddels. Maar een nieuw testament had hij niet gemaakt.

Het noodlot klopte die dag in november volstrekt onverwacht op zijn deur. Hij zat net aan zijn grote, dure bureau toen hij tot schrik van zijn medewerkers naar zijn hart greep en vanuit zijn stoel op het dure, handgeknoopte vloerkleed gleed.

De dokter die ijlings werd ontboden, kon alleen maar de dood vaststellen.

Amsterdam was geschokt, zo heette het. Het plotselinge overlijden van de gerespecteerde koopman maakte de tongen los op bijeenkomsten en vergaderingen. De stad liep uit voor de begrafenisstoet, die in stemmig zwart door de straten trok tot aan de begraafplaats.

Sommige hoge bezoekers trokken een streng gezicht. Er zou binnenkort een verbod op begra-

ven binnen de stad Amsterdam worden afgekondigd. Dat had nog heel wat voeten in de aarde, en daar moest wel tegen geprotesteerd worden, waren zij van mening. Men kon zomaar niet begraafplaatsen en kerkhoven gaan sluiten, was de algemene gedachte.

Gelukkig trof de recent overledene dit lot niet. Hij werd in stijl begraven op de begraafplaats voor de rijken van de stad.

Men keek naar de weduwe en haar dochter, die in deftig zwart achter de baar liepen. De weduwe hield het gezicht strak in de plooi, de dochter had moeite met haar tranen, zag men.

Het was te hopen dat Van Heeswijk zijn vrouw en dochter goed verzorgd had achtergelaten, mompelde een enkele bezoeker van de deftige begrafenis. Ze kenden allemaal gevallen waarbij testamenten niet goed uitpakten voor de nabestaanden.

Dat was natuurlijk niet het geval bij deze zakenman, meende een andere in deftig zwartlakens pak gestoken man. Van Heeswijk was een man die aan alles dacht. Hij was in de loop der jaren erg gefortuneerd geraakt. Nee, die had zijn vrouw en dochter goed verzorgd achtergelaten. De vrouw zou met een goed jaar weer een